Vammaispalvelut 2010-luvulla

Markku Niemelä

Millaiseen kehykseen 2010-luvun vammaispalvelut sijoittuvat?

Sosiaali- ja terveyden-huollon lainsäädännön kokonaisuudistus, kuten:
•Terveydenhuoltolaki
•Sosiaalihuoltolaki
•Vammaislainsäädäntö
•vanhuuslaki?????

Arvostusten muutokset, kuten:
•Yksilöllisyys
•”Uusyhteisöllisyys” (esim. sos.media)
• globalisaation eri ulottuvuudet
•Pelot ja poissulkeminen

Kasvavat palvelutarpeet:
•Melkein 10 % lapsista
•kokoaikaisessa erityisopetuksessa
•Työttömyys ja sosiaaliset riskit
•Alueellinen muutos jne.

Kunta- ja palvelurakenneuudistus:
•Kuntaliitokset ja –yhteenliittymät
•Palvelujen järjestämisen ja tuottamisen eriytys
•Palvelumarkkinat
•Markkinateknologiat (esim. palvelu-setelit)
•Vanhojen laitosjärjestelmien purku
•Valtioneuvoston periaate-päätös 21.1.10

Vammais-palvelut 2010-luvulla

Vammaispolitiikan kehitys:
•Ihmis- ja perusoikeudet lähtö-kohtana
•YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimus
•EU:n ja Euroopan neuvoston vammaispoliittiset linjaukset
•Suomalaiset vammaispoliittiset linjaukset

Julkistalouden kestävyyshaasteet, kuten:
•Kunnallisten palvelujen rahoitusongelmat
•tuottavuuden parantamispaineet

ETEVA

Vammaisuus – muuttuva käsite

- YK:n Vammaisten oikeuksien yleissopimus:
  - Vammaisuus on kehittyvä käsite
  - Seurausta *vuorovaikutuksesta* vammaisten henkilöiden ja
  - Asenteista ja
  - Ympäristöstä johtuvien esteiden välillä, jotka
  - Estävät vammaisten henkilöiden täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisen yhteiskuntaa
  - Yhdenvertaisesti muiden kanssa
- Vammaispolitiikan rajapintaa elämä ja yhteiskunta
  - Vammaispalveluilla tarkoitus aikaansaada osallistumisen edellytyksiä, ei vain välitöntä (sosiaalista) selviytymistä, hoivaa taikka hoitoa
  - Vammaispalvelujen tueksi tarvitaan vammaispolitiikkaa, jota tehdään yhdessä yli rajojen. Ei keskity vammaiseen vaan *vuorovaikutukseen, jossa vammaisuus kehkeytyy*.
  - Valmisteilla oleva Vammaispoliittinen ohjelma avuksi

Uudistetuin laein 2010-luvulle

- Vammaispalvelulaki kehitysvammalain edelle
  - soveltamista opetellaan
- Palvelutarpeen viivytyksetön selvittäminen ja päätöksenteko
  - Vaan ei kiireinen, jotta *päähenkilö* ehtii mukaan
  - Sama logiikka kaikkiin vammaispalveluihin
  - EHO elää edelleen
- Henkilökohtainen apu kaikissa muodoissaan
  - On tämän vuosikymmenen mahdollisuus uudistaa ja parantaa vammaispalveluja
  - Ei onnistu ellei asianomainen vammainen henkilö itse ole järjestelyssä mukana kaikkineen

Onko vammaispalveluille ”kysyntää” 2010-luvulla?

Erityisopetukseen otetut ja siirretyt oppilaat koko maassa	1998	2004	2008
10-vuotinen erityisopetus	14 651	29 794	35 987
11-vuotinen erityisopetus	6 270	8 841	10 007
11-vuotinen erityisopetus Vaikeasti vammaiset	905	1 163	1 263
yhteensä	21 826	39 798	47 257
% kokonaisoppilasmäärästä	3,7	6,7	8,4

Lähde: Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2009 ja 2005, Opetus-hallitus. http://www.oph.fi/tietopalvelut/tilastotiedot/koulujen_maaralliset_indikaattorit

Vaikeita rajanvetoja

- Vammaisuus ⇔
- Vanhuusraihnaisuus ja muut toimintaa vaikeuttavat rajoitteet? Mielenterveyden ongelmat? Päihderiippuvuudet? Uuden tyyppiset vammat?
  - Eivätkö itse asiassa kaikki ole ”vammaisia”? Ainakin ”asennevammaisia”? Eikö vammaispalvelulain tulisi koskea kaikkia? Tai ainakin kaikkia, joilla on jokin toimintarajoite?
  - Kaikki eivät ole vammaisia! Vammaispalvelut voi ja pitää kohdentaa. Käsitteelliset välineet ovat olemassa mm. ICF http://sty.stakes.fi/FI/luokitukset/ICF/index.htm
- Mikä paino pantava sille:
  - Milloin vamma syntynyt ja mitä voinut tehdä ennen sitä (esim. lapsena tai nuorena vammautunut ei ole ehtinyt rikastua …)?
  - Miten muut järjestelmät tukevat?
  - Mitkä ovat tosiasialliset omavalintaiset mahdollisuudet toimia yhdenvertaisesti?

Monia mahdollisuuksia

- Suomessa on pitkä kansalais- ja järjestötoiminnan perinne, josta ovat kehittyneet monet sosiaaliset innovaatiot
  - Julkisen sektorin kannattaa ”laskeutua” yhteistyöhön
  - Myös ”epätavallisilla” tavoilla ja asioissa
    - Urheilu, kulttuuri
    - Maahanmuuttajat
- Teknologiasta apua moneen tarpeeseen
  - Esim. sosiaalinen media
- Järjestelmäintegraatio
  - ei vain sosiaali- ja terveys